

UNIVERSITATEA „BABEȘ – BOLYAI”

CLUJ – NAPOCA

Facultatea de Litere

Catedra de Limba Română și Lingvistică Generală

TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT

Etimologia tropilor în poezia sec. al XIX–lea
(poezia anteminesciană)

Coordonator științific:
Prof. univ. dr. Elena Dragoș

Doctorand:
Maria Liana Halăs

Cluj-Napoca

2014

Cuvinte cheie: etimologie, latinitatea tropilor de bază (epitetul, comparația, personificarea, metafora) metabolă, gândire enunțată, complex metaforic.

0. Teza de față se bazează pe o ipoteză, și anume că atât în poezia populară, cât și în cea cultă, poporul român s-a exprimat în tropi cu etimologii în majoritate latine, acest fapt fiind determinant pentru evoluția limbii poetice, ipoteză ce devine certitudine prin întreaga cercetare realizată. Lucrarea a avut un precedent în analiza „*Luceafărului*” eminescian, creație poetică reprezentativă a sec. al XIX–lea, care își edifică discursul poetic pe conotarea elementelor de origine latină, preponderente și din punct de vedere statistic (vezi infra Bibliografie 26).

Lucrarea se prezintă sub forma a șapte capitole: *Introducere* și cinci capitole monografice: *Ion Heliade Rădulescu*, cu subcapitolele de tropi analizați etimologic: Epitetul, Comparația, Personificarea și Metafora; *C. Conachi*, cu aceeași configurație în ce privește subcapitolele; *Dimitrie Bolintineanu*, idem; *Vasile Alecsandri* studiat în *Poezii*, după același model, și *Vasile Alecsandri* studiat în *Pasteluri*, în forma de mai sus. La acestea se adaugă capitolul de *Concluzii generale, Bibliografia și Sursele*. De asemenea, semnalăm *Argumentul* inițial, ca și listele etimologiilor și abrevierilor și a atenționărilor necesare.

1. Ocupându-ne de etimologia tropilor, am intenționat un studiu care, de obicei, se înțelege ca identificarea etimonului unui cuvânt, deosebit de etimologie, o ramură complexă a lingvisticii, care se ocupă cu originea și cu evoluția formală și semantică a cuvintelor sau, așa cum înțelege Al. Graur (1963: 7), aceasta cercetează schimbările de înțeles pe care le suferă cuvintele. În studiul nostru predominant și general optăm pentru accepțiunea de origine a unui cuvânt, conform etimologiei cuvântului **etimologie**: cf. fr. *étymologie*, lat. gr. *etymologia* < *etymos* „adevărat”, „real” și *logos* „cuvânt”, „știință”. Evoluțiile semantice de la latina clasică la cea populară s-au consumat, până a se naște limba română, astfel încât ceea ce menționează dicționarele etimologice românești este un adevăr statuat și nu va schimba semantica tropilor. Mai precis, ne-am raliat acelei ramuri a lexicologiei care e etimologia „disciplină care studiază istoria cuvintelor, adică modificările de formă [și de semnificat pe care le realizează de-a lungul timpului.”] (Coșeriu 1995: 95). Cum în poezia timpului studiat, lexicul e preponderent cel curent în epocă, modificările de sens s-au produs înainte ca aceste cuvinte să devină cuvinte poetice. În atitudinea adoptată de noi, am ținut seamă de părerea lui I. Coteanu și a lui M. Sala (1987: 31): care opinează că înseși sensurile secundare dezvoltate de cuvintele de origine latină pe terenul limbii române nu schimbă etimologia acestora. De exemplu, lat. *capra* > rom. *capră*; în română mai înseamnă și „suport de tăiat lemne”, „compasul dogarului”, „scaunul vizitiului”, „aparatură de gimnastică”, „o șchelă simplă” etc. De aceea am consultat etimologia dată de dicționare, uneori intervenind cu elemente de semantică istorică, dacă etimologiile nu au coincis.

Studiul nostru s-ar putea încadra în ceea ce Carlo Tagliavini (1977: 40) numește filologie, adică: „Filologia, în sens strict, ia limba ca obiect de studiu acolo unde ea începe să fie atestată literar sau începe să fie expresia unei gândiri artistice (include deci și literatura populară, chiar și numai pe cea orală) [...] Sarcina filologului este de a interpreta, de a explica și de a retrăi creațiile literare și artistice ale unui popor”. De aceea, studiind partea cea mai subiectivă a exprimării unui creator, anume tropii, din punct de vedere etimologic, realizăm, în fapt, o filologie a lor, un studiu de reală potență științifică, în care unele concluzii se întâlnesc cu cele ale studiului limbii române literare, în general, în faza ei de relatinizare din sec. al XIX–lea, prin scriitorii selectați.

2. Introducerea lucrării cuprinde câteva idei privitoare la metaforă și comparație din *Poetica* lui Aristotel, dar și Du Marsais sau Pierre Fontanier. Importanța teoriei lui Aristotel este de netăgăduit, mai cu seamă că el consideră metafora ca „outil d'apprentissage” (deci ca instrument cognitiv), ceea ce dovedește o viziune modernă. În ce privește comparația, Aristotel o înțelege ca pe o categorie particulară a metaforei, diferențele dintre ele sunt subtile și rezidă mai cu seamă în formă, oricând o comparație putând fi transformată în metaforă și invers (Retorica 2004: 61). Am menționat în lucrare și dicționarul latin –valahic al lui Teodor Corbea, cu definițiile unor tropi. Du Marsais în tratatul său *Despre tropi* distinge două feluri de figuri: *de gândire (figurae sententiarum, Schemata)* și *de cuvinte (figurae verborum)* (adică dacă se

schimbă cuvintele, figura dispare). La rândul lor, figurile de cuvinte sunt de patru feluri: *de dicțiune* (de ex., sincopa), *silepsa*, *repetiția* și *tropii* cu semnificații deosebite față de semnificația lor proprie.

Deci tropii sunt figuri prin care unui cuvânt i se dă o semnificație care nu este tocmai semnificația proprie a celui cuvânt, astfel, pentru a înțelege ce este un trop trebuie să înțelegem foarte bine ce este semnificația proprie a unui cuvânt (Du Marsais 1981: 41). Autorul tratatului *Despre tropi* recomandă trei coerciții pentru funcționarea tropilor: *rațiunea*, *uzajul* și *măsura*;

Referitor la metaforă și comparație, Du Marsais le vede ca uzând de asemănare, doar că în metaforă asemănarea e implicită, iar în comparație este explicită.

Pierre Fontanier operează cu două sensuri : literal (sens propriu, primitiv, sens derivat) și deturnat – care e domeniul figurilor de semnificație (tropii). Față de viziunea paradigmatică asupra figurilor/ tropilor a lui P. Fontanier, astăzi se propune o viziune sintagmatică, tropii făurind discursul, element crucial în literatură. Față de faptul că P. Fontanier concepea domeniul figurilor ca un domeniu autonom, dezvoltând o teorie și o practică normativă, viziunea actuală e una corelativă, relațională și globalizantă. Literatura se realizează prin limbaj, dar nu este numai limbaj. Funcția poetică e identificabilă imediat prin figurile de stil, figura, fiind conceptul central al *Retoricii generale* (1974) desemnând fenomene variate: *sintactice*, *semantice* (tropii), *pragmatice*, *estetice*.

În lucrare ne-am oprit la tropi (*epitet*, *comparație*, *personificare*, *metaforă* și *metaforă simbolică*), ca abateri intenționale în sens și în cuvinte, acesta fiind cadrul cercetării care se complinesște cu cercetarea etimologiei lexemelor componente. Fiecare epocă propune o intenționalitate proprie în limbajul poetic, mergând până acolo încât să nege caracterul figurat al acestuia. Departate de aceste intenții în ce ne privește, creatorii romantici din sec. al XIX–lea, între anii 1830–1870, au contribuit la relatinizarea sau, mai bine zis, la romanizarea limbii române, prin activitatea teoretică, dar și prin cea de făuritori de poezie, prin urmare au gândit în prediscursiv această idee. Poeții perioadei sunt cetățeni înainte de a fi autori, purtători de cuvânt ai comunității înainte de a fi artiști (Cornea 1976: 5).

3. Perioada studiată în această lucrare coincide cu primele două etape ale romantismului românesc, 1830–1850 și 1850–1870, ceea ce le distinge este că, în prima etapă, predominau modelele tradiționale folclorice sau cele arhaic–cărturărești în exprimarea poetică, iar, în a doua, modelele străine erau cele care au stat la baza limbajului poetic, neignorând componenta național – tradițională și cea neologică.

Metasememele sau tropii, în speță metaforele, sunt cultivate de acești poeți, dar în forma lor explicită (metaforele coalescente) și de aici apropierea de comparație, ca și impresia că metafora inedită, surprinzătoare nu ar exista. Ceea ce e de remarcat la mai toți poeții perioadei e dezvoltarea tropilor de bază în imagini complexe, o metaforă complinită de o comparație, un epitet dezvoltat în propoziție relativă sau o comparație mai ștearsă complinită de o metaforă. În ceea ce privește epitetul, am remarcat apelul frecvent la epitetul adjectiv (modificator) de origine latină, celelalte etimoane fiind conjuncturale.

Romantismul românesc, așa cum apare el prin tropi, nu e unul pur, ci îmbină în aceeași operă particularități ale mai multor curente (Chivu 1974: 44), după cum romantismul, atât cât poate fi sesizat, consacră sfere lexicale evitate anterior: neologismul, regionalismul și cuvântul familiar, crescând ponderea diminutivelor și a cuvintelor nou create, unele adevărate licențe lingvistice. Comparația poate fi considerată „barometrul” evoluției figurative din cadrul curentului romantic de la noi. Drumul e trasat de evoluția de la comparația lexicală explicită spre cea implicită. E un drum paralel cu al metaforei, dar, totodată, comparația pregătește acest parcurs. Referitor la metafora perioadei studiate (1830–1870), se relevă de către cercetători (Ch. Chivu, M. Mancaș, M. Zamfir), faptul constatat și de noi, și anume că frecventă e metafora explicită, coalescentă, care însă evoluează treptat spre cea multiplă (complexul metaforic) în care termenul al doilea are compliniri sintactice diferite (de coordonare sau de subordonare). O altă transformare în epocă e cea de la metafora atributivă (genitivă, prepozițională) sau predicativă spre cea apozitivă. Paralel, avem de-a face cu evoluția de la metafora obiectivă la cea subiectivă, proprie sensibilității autorului. În privința clasei gramaticale predominante, metafora substantivală și verbală, constatăm că metafora verbală este bine reprezentată, fiind în legătură și cu modul acțional al poemului, cu dinamicitatea lui verbală, dar metafora substantivală e predominantă numeric și datorită expresiei gramaticale mai variate.

Metafora este cea care departajează mai hotărât individualitățile creatoare, acestea venind cu sensibilitatea lor, cu subiectivitatea proprie și de aici forța concretizatoare și de plasticizare a metaforei lor, în mod specific.

4. Cât privește *Etimologia tropilor la Ion Heliade Rădulescu* se începe cu analiza epitetului. La Ion Heliade Rădulescu nu se decantează existența unor epitete stereotipe, poezia sa fiind prea tânără pentru un astfel de exercițiu. Dintre epitetele sale ca: *adânc, amar, blând, crud, dulci* se vor selecta stereotipiile de mai târziu (la D. Bolintineanu sau V. Alecsandri). Ceea ce contează în analiza noastră este orizontul stilistic care se poate caracteriza prin eclecticism. Cea mai notabilă remarcă e obstința lui Ion Heliade Rădulescu de a înnobilă determinanții/ modificatorii de alte origini decât cea latină, mai ales slavi, conferindu-le poeticitate prin antepunere. O caracteristică a acestor modificatori e semantismul lor întunecat, desemnând o poeticitate extrem de tensionată și dușmănoasă. Mai remarcăm aprecierea sa față de limba veche și valorificarea unei sintagme biblice (vezi „*gîndire adîncată*”), despre care s-a vorbit, alături de frecventarea de neologisme de ultimă oră: *variată, fatală, rebelă* etc.

Ion Heliade Rădulescu nu manifestă, prin expresia poetică, o anume propensiune pentru o orientare etimologică anume (latină, de ex.) sau de altă natură, poate numai pentru neologisme de ultimă oră, din franceză, mai ales. În ce privește comparația, cele mai multe sunt construite cu prepoziția *ca*, substantivale, verbale, semn că discursul poetic e sub semnul narației, așa cum o dovedesc majoritatea poemelor. I. Heliade Rădulescu își permite și comparația negativă, o formă rară în poezie: „Și nici o deosebire de drac nu cunoscui” (36). Consideră comparația o structură ce poate adăposti fie metafore, de cele mai multe ori verbale, fie catahreze, dar încearcă și forțează limba poetică cu verbe ce exprimă comparația: *a asemana* sau substantivul derivat *asemnănarea*. Următorul subcapitol este *Personificarea*; și prin acest trop, „I. Heliade Rădulescu se vădește un creator cu un vocabular puternic, în parte, invenție personală” (Cornea, 1980: 27). Verbul său personificator e selectat din registrul slav, iar de aici în acele lexeme care pot susține o estetică a urâtului, întâlnită și la epitet. Și în cazul epitetelor personificatoare, alegerea este pentru acelea care nu distonează cu atmosfera generală de neînțelegere, de neîmplinire și deci de nefericire a eului poetic. Cât privește verbele de origine latină, unele revin obsesiv, de ex. *a geme, a suspina*, iar cele de origine slavă sunt selectate din sfera ce desemnează stări liminare. Din prezentarea *Metaforei* reiese faptul că I. H. Rădulescu nu are echivalent în epocă, așa cum am mai arătat mai sus, și acest fapt antrenează o serie de aserțiuni chiar la nivelul analizei tropilor. Consonant cu trama poemelor, selecția lexemelor, din orice zonă etimologică e perfectă, doar că elementele străine de limba latină funcționează cu sensul lor propriu, în marea lor majoritate, semn că acestea nu s-au ridicat încă la un nivel de poeticitate. Prezența metaforelor–definiții și a celor apozitionale ne convinge că poezia este *in statu nascendi*, că retorica preromantică e mai puțin imaginativă.

5. În capitolul al III-lea, *Etimologia tropilor la Costache Conachi*, în analiza epitetului, am ajuns la concluzia că individualitatea unei creații o dă frecvența cu care se apelează la un lexem, la o sintagmă. De aceea, cercetarea etimologiei tropilor are ca bază structurile cele mai des întâlnite, tocmai în ideea că relaționarea elementelor din cadrul diverșilor tropi incumbă etimologia lor într-un anumit grad. Când exprimarea poetică tinde spre realizări originale, poetul recurge la sintagme, șiruri epitetice formate exclusiv cu elemente latine. Nu același lucru se poate spune despre elementele slave, care sunt extrem de puține față de cele latine sau se cantonează la aceleași lexeme repetate (de ex. sl. *ceas*). Este semnificativ faptul că șirul de epitete slave nu se poate susține dacă nu apare și un lexem latin, iar elementele străine, altele decât cele slave, nu formează sintagme epitetice exclusive. Structurile comparative la C. Conachi, analizate din punct de vedere etimologic, nu se deosebesc de cele epitetice, în sensul în care cele exclusiv latine sunt cele mai numeroase, urmate de cele latino-slave, în care comparatul e latin, însă mai puțin numeroase decât cele latine. Aceste constatări vin să întărească convingerea noastră anterioară că poetul gândea în termeni de origine latină, frecvența elementului de origine latină fiind copleșitoare, în exprimarea poetică.

Comparațiile din poeziile lui C. Conachi ne confirmă ideea că creația poetică individuală se realizează în orice perioadă de dezvoltare a limbii, cu elemente de origine latină. Dacă apar lexeme de altă origine, atunci construcția sintactică (de ex. apozitia) vine să explicitizeze cu elemente latine tropul în discuție. Remarcăm, de asemenea, câteva procedee ce depășesc perioada în care a scris C. Conachi: întrebuintarea

unui verb latin metaforizant ce sprijină efectul poetic al comparației, comparațiile „în cascadă”, comparația negativă și ajustarea elementului slav cu o pletoră de lexeme de origine latină. Personificarea la C. Conachi e restrânsă ca număr de exemple, dar interesantă ca structură. De exemplu, personificarea obligată, personificarea prin vocativ și imperativ, indiferența față de clasa gramaticală face ca elementul latin să stea pe primul loc, ceea ce indică sensul creației poetice. Interesant e faptul că, în anumite sintagme, adjuncții sunt de origine latină. În general, C. Conachi operează cu adjuncții diferiți, încât corpul tropului e încărcat.

Faptul că elemente de peisaj personificate lipsesc, spune mult despre substanța poeziei lui C. Conachi, concentrată pe ființa iubită. Am semnalat, de asemenea, și personificarea realizată prin atracția lexemelor din aceeași familie etimologică (de ex., cele slave), exemplele fiind însă singulare. Metaforele cele mai multe sunt cu lexeme de origine latină, iar când apar și tentative de a forma metafore în afara acestui cadru latin ele sunt pentru rimă sau elementul latin ocupă primul loc în structura metaforică, indiferent de clasa gramaticală căreia aparține. Structurile cele mai solicitate pentru ca metaforele eterogene să fie explicitate sunt metaforele apozitionale și cele ale numelui predicativ. Am evidențiat și tentative de filosofare pe tandemul *viață – moarte*, în structuri diverse: metaforele nume predicativ și metafore verbale.

6. Următoarea parte a tezei prezintă *Eimologia tropilor la Dimitrie Bolintineanu*, începând cu epitetul. Am derulat acest demers în lumina unei observații fundamentale pentru destinul poeziei romantice românești, începând cu acest poet, și anume că nu numai coplesitorul număr de ocurențe epitetice, precum și țeserea lor în interiorul celorlalți tropi e de netăgăduit, dar, mai ales, originea acestor epitete care e zdrobitoare în favoarea elementului latin, adică peste 400 de structuri epitetice (determinat și determinant) – cu relativitatea de rigoare – față de 5 structuri epitetice realizate numai cu elemente slave. Mai mult, dacă structura e eterogenă (*latină – slavă*) ocurența e de 52 față de 40. Notăm, de asemenea, un echilibru relativ față de antepunere/ postpunere, care se situează undeva în jurul a 119 la 161, dar nu excludem nici ocurența simultană, adică în structuri coprezente a relației epitet postpus – epitet antepus în structuri solidare. Cam în jurul aceleiași cifre, (37) se situează structuri cu epitet multiplu numai de origine latină. Mai există epitetele substantivale precedate de diverse prepoziții (*de, cu, fără*) care ating cifra de aproximativ 50 de ocurențe.

Analiza etimologiei epitelor nu s-a bazat pe structurile morfosintactice, ci a urmărit configurația latină a unor structuri, oricât de complicate ar fie ele pentru cele mai frecvente radicale. Am remarcat, din exemplele date, o quasitotalitate a elementului latin, obținut chiar și prin derivare, uneori improprie, față de sărăcia și stereotipia elementului slav, ca realizare poetică. S-a remarcat că, la nivelul epitetului, e imposibil de obținut o rimă exclusiv slavă. Acesta are nevoie întotdeauna de un cuvânt latin ca să se realizeze ca epitet, fie el ornant sau metaforic, deoarece elementul latin e cel care organizează sintagma epitetică.

D. Bolintineanu a valorificat la maximum potențele latine ale lexemelor selectate în tropi. De aceea lasă impresia a fi unul din cei mai retorici poeți care cultivă varietatea de exprimare poetică, dar se și repetă. De asemenea, e primul poet care cultivă epitetul substantival juxta pus determinatului, cel gerunzial și anticipă unele structuri epitetice eminesciene, fără însă a le egala ca realizare poetică. E interesant că D. Bolintineanu transpune stereotipia și în rândul elementelor slave, apelând mereu la aceleași lexeme, la determinat și de determinant, prin aceasta întărind impresia de operă de „flagrantă inegalitate” (Vârgolici, 1972: 9).

În subcapitolul *Comparația*, am observat faptul că D. Bolintineanu nu operează nici cu multe comparații, nici cu variate structuri. Spontaneitatea exprimării poetice e satisfăcută de epitete (modificatori) sau de metaforă, deoarece stereotipia structurilor etimologice, deși întăresc linia latină a corpului comparației, rămâne săracă. În ceea ce privește densitatea elementului latin, antrenat în trop, s-au identificat aproximativ patruzeci de structuri realizate exclusiv cu etimologii latine și nicio comparație realizată numai cu elemente slave. În schimb, avem structuri eterogene *latino-slave*, ce reprezintă cam 1/3 față de cele latine. Fiind o poezie cu tentă orientală, într-o anumită parte a ei, descriind realități de acest tip, se înscriu cam 11 ocurențe de elemente latino-turcești, mai ales. Elementele comparate provin din recuzita poeziei romantice: *amorul, fecioara, fiica, frunte, gene, gură, iubita, mijlocul, suflet, tu, umeri, voce* sau, cu alte cuvinte, obiectul adorării (*fecioara, fiica, iubita, tu*) și portretul acesteia (*frunte, gene, gură, mijloc, umerile, suflet* etc.). Elementele de legătură sunt prepoziția *ca* și adverbele *cum, parcă, precum* și verbul *a părea*. S-a mai

observat că structurile simple sunt și cele mai realizate. De asemenea, obstinența lui D. Bolintineanu pentru elementul latin, face ca să prefere forme aproape de etimon. Elementele slave, dar și cele de altă origine decât slave, sunt puțin numeroase și se repetă în oricare din organizările tropice.

Ceea ce s-a evidențiat e prezența metaforei subînțelese, prin reprimarea elementelor joncționale și metafora demonstrativ-argumentativă, rar întâlnită până la D. Bolintineanu. De asemenea, dezvoltarea comparației cu epitete și metafore facilitează apariția imaginii complexe, care va forma linia de forță a prozei sec. XX, în speță discursul rebrenian.

La *Personificare*, inventarul lexemic atâta cel verbal, care se caracterizează prin numirea de stări extreme *a geme, a urla, a muși*, cât și cel substantival care e perfect romantic (*lună, stele, cer, pământ, flori, amor*) face ca acest trop să indice o anume stereotipie. Atunci când se salvează de la aceasta, D. Bolintineanu apelează la adjuncți (temporali, spațiali), dar acest fapt dezvoltă corpul personificării, însă fortifică imaginea personificatoare. Personificarea lui D. Bolintineanu este un trop nu prea solicitat, inventarul verbal și cel substantival cu care intră în relație verbul ce personifică este destul de restrâns. O mențiune specială merită relațiile eterogene ca etimologie care sunt mai numeroase doar când apare verbul de origine latină, cel slav e cu sens propriu, ceea ce ne duce la concluzia că indicele imaginativ e de origine latină.

În subcapitolul *Metafora* am evidențiat faptul că metafora e tropul de bază, atâta ca frecvență, cât și ca viziune poetică a romanticului D. Bolintineanu. Am tratat metafora în mod tradițional, ca o substituție a numelui unui obiect cu numele altui obiect asemănător, dar puterea de semnificare se mărește, depășind simpla expresie lingvistică, tinzând să acopere întreaga lucrare poetică în care apare. Metafora s-a dovedit a fi cel mai frecvent trop și cel care furnizează viziunea poetică foarte variată, proaspătă și sincronă, cu arta timpului (ne referim îndeosebi la Franța), manifestându-se în câteva direcții: interesul pentru miturile Orientului (în acord cu creația lui V. Hugo); descoperă marea ca univers poetic, fiind primul în literatura română din acest punct de vedere; valorifică un tip specific de pastorală (*Macedonele*); cultivă mitologia națională (Simion 2006: VI);

D. Bolintineanu este primul poet care are cele mai variate metafore implicative, cu material latin, dovedind o conștiință lingvistică activă prin ocolirea cuvintelor slave, în favoarea celor de origine latină, de exemplu: *amor* (*dragoste* și *iubire* apar aproape singular), și, mai ales, prin strădania de a da formă proprie unor lexeme care să-i ofere poeticitatea ideostilistică așteptată, ținând tot spre poeticitate. Construiește pentru anumite realități sau concepte (*femeie, suflet, viață, moarte*), metafore–definiții, pe ton apodictic, fixate în figuri sintactice variate. Nu-i scapă nimic nemetaforizat în registrul metaforei substantivale: universul uman (spiritual) și fizic, trăiri sufletești, universul terestru (peisajul), cosmosul, timpul etc. Cât privește metafora verbală, aceasta atacă acțiuni dramatice, tot în haină etimologică latină. Se evidențiază o netă deosebire între metaforicul lexicului latin și sensul propriu al substantivelor de proveniență slavă, pe lângă faptul că există un inventar lexemic restrâns, finit, de elemente slave.

O tendință absolută este reconfortarea elementelor străine (slave sau de alte origini), cu cel puțin un element latin, ceea ce confirmă acea conștiință lingvistică trează la D. Bolintineanu.

7. Următoarele capitole prezintă *Etimologia tropilor la Vasile Alecsandri* atât în „*Poezii*”, cât și în „*Pasteluri*”. Din punctul de vedere al etimologiei epitetului, se operează cu epitetul generalizator, ornament, care nu ignoră poezia contemporanilor, cel mai apropiat fiind D. Bolintineanu cu care, am realizat o comparație în *Epitetul în Poezii*. Am evidențiat faptul că cei doi poeți, D. Bolintineanu și V. Alecsandri au formați proprii ca modificatori, dar au și, inevitabil, epitete comune, unele edificând limbajul poetic al sec. al XIX–lea până la Mihai Eminescu.

Ceea ce-l detașează pe V. Alecsandri de D. Bolintineanu este operarea cu numeroase construcții ce erau sau au devenit catahreze, ceea ce denotă vehicularea unor structuri care se găsesc și în limbajul curent sau popular, prin aceasta V. Alecsandri, lărgind granițele limbajului poetic. V. Alecsandri nu e un poet care, prin creația sa, dorește să demonstreze anumite teze. Din contră, pentru el orice lexem, de orice origine ar fi el, își are locul în poezie. Așa se face că alături de cel mai frecvent epitet latin, *dulce*, apare și unul slav, *tainic*, dar atunci elementele slave nu se ridică, decât prin topică, la valori poetice deosebite. De altfel, inventarul de elemente slave, atâta ca determinate, cât și ca determinante, este unul restrâns, dacă nu sărac, dar

se repetă obsesiv. De altfel, în epocă circulă un set de lexeme de la I. Heliade Rădulescu până la V. Alecsandri. Nu e de neglijat nici frecvența unor determinanți maghiari care ocupă scena epitetivă.

Este de remarcat faptul că V. Alecsandri e mai transparent în construirea fenomenului de stereotipie, acesta excedând simplul epitet.

În *Comparația în „Poezii”*, am semnalat o deosebire între D. Bolintineanu și V. Alecsandri, și anume că V. Alecsandri a reușit să realizeze câteva comparații numai cu elemente slave (cinci la număr), față de cele exclusiv latine, care însă adăpostesc uneori câte un epitet slav (la comparat sau la comparant). Sferele lexicale antrenate ale celor doi poeți sunt asemănătoare, dacă nu, uneori, chiar identice. Față de exuberanța și orientalismul lui D. Bolintineanu, V. Alecsandri nu propune panseuri în comparații despre *viață, moarte, nume*, ci, excedând sfera concretului, încearcă registre clasice, calme, echilibrate, simetrii asumate, chiar cu riscul monotoniei, înnoind astfel instrumentul poetic.

Din punct de vedere etimologic, s-a remarcat eterogenitatea multiplelor comparații, care, cel puțin la sfârșitul sintagmei tropice, adăpostește câte un lexem slav sau, spre deosebire de D. Bolintineanu, am întâlnit comparații construite exclusiv cu etimologii slave.

Prin urmare, limbajul său poetic face lejer loc unei largi serii de lexeme slave sau de alte origini, din acest punct de vedere fiind mai degrabă un clasic, prin excelență. Mai mult, aceste lexeme nonlatine facilitează revenirea la latinitatea elementelor din finalul tropilor ce dezvoltă conotații culturale, spirituale, cu reverberații simbolice sau numai fanteziste.

În *Personificarea în „Poezii”* se evidențiază faptul că ceea ce personifică poetul e universul uman (*ochi, suflet, dor*), cel terestru (*marea*) și cel cosmic (*luna*) cu variate verbe personificatoare. V. Alecsandri uzează prea puțin, statistic vorbind, de formula consacrată a personificării: substantiv + verb personificator și mizează pe determinanțele/ modificatori (substantivale sau verbale), cu care ne-a obișnuit prin epitet. Dacă elementele latine au un corpus de verbe mai vehiculate (*a închina, a plânge, a săruta*), și cele slave dispun de un asemenea inventar restrâns însă: *a șopti, a trezi, a zâmbi*, care este des solicitat. Există și o personificare indirectă, după cum există determinări verbale cu valoare de eps ca modificatori personificați.

În *Metafora în „Poezii”*, analizând acest trop, se poate observa că metafora lui e pură, fără reziduuri de ordin neologic, termeni inventați sau elemente populare ce tind spre regionalisme. Poetul investește cu figurativ, uneori (în relație latin-slav sau invers), elementul slav, dar totodată apelează la acest element foarte des. Mai consemnăm o tehnică proprie lui V. Alecsandri, și anume rețușarea unei metafore nereușite cu alta. E demn de menționat și faptul că odată cu apropierea de limbajul curent, V. Alecsandri renunță la lexeme „poetice” ca *amor*, în favoarea lui *iubire* sau *dragoste*.

8. În *Epitetul în „Pasteluri”* se poate observa că pentru V. Alecsandri limbajul poeziei nu este ostentativ, latin, de exemplu, ci reușește să atragă în sfera poetică a exprimării cuvinte de diferite origini (slavă, albaneză, neogreacă și albaneză). Lumea *Pastelurilor* e fastă, calmă, intens colorată, iar epitelele substantivale precedate de prepoziția *de* măresc distanța semantică, tinzând hotărât spre metaforă (*cuiburi de opal*), la fel și în situația sintagmelor *slave-latine* (*comori de tinerețe*).

Există versuri cu toate elementele străine, fără suport latin, ceea ce duce la ideea că V. Alecsandri e un întemeietor al versului apropiat de limbajul curent al veacului. Dacă *lin* e frecvent, nu mai puțin frecvent e magh. *gingaș*.

Comparația din „*Pasteluri*”, prezintă acest trop ce realizează relații complexe, adăpostind epitețe și metafore, marcând prin aceasta, atenția acordată de poet construcției ei. Credem că structura comparativă amplă e predilectă pentru poet, atent lucrată și atunci când termenul al doilea e de origine străină. În cazul în care determinantul e latin, lexemul selectat este din sfera spiritualului, spre deosebire de determinantul străin care e concret, dar atrage accentul stilistic.

Apariția termenilor străini (slavă, neogreacă, albaneză etc.) generează un cotext majoritar latin care șterge impresia de „intrus” într-un discurs de limbă romanică.

Comparația din „*Pasteluri*” e susținută adesea de o metaforă la comparat sau de o metaforă indirectă (comparație eliptică), creându-se o simbioză între imagini, ce are un real efect persuasiv asupra receptorului, de altfel, firească. *Pastelurile* apoi subliniază mai mult faptul că limbajul tropilor la V. Alecsandri e liber de orice constrângere, el adăpostind orice cuvânt al limbii curente.

Personificarea în „*Pasteluri*” evidențiază faptul că acest trop face trecerea spre metafora coalescentă, cu doi termeni, într-un fel fiind un exercițiu pentru realizarea metaforei. În ceea ce privește etimologia termenului personificator, verbul în mod frecvent, la V. Alecsandri e preponderent latin, indiferent de termenul cu care intră în relație (latin sau străin). Există și o ușoară tentă de atingere a esteticii urâtului, mai cu seamă în manifestările iernii (gerul, crivățul, viscolul etc.), pe care însuși poetul nu le împărtășea, mai cu seamă *gerul* excelează prin numeroase attribute cu care e investit. În personificare, V. Alecsandri prefigurează idei eminesciene sau argheziene pe care le exprimă simplu.

În subcapitolul *Metafora* din „*Pasteluri*” am subliniat că ceea ce departajează acest trop de alți tropi analizați este execuția sensibilă a trăirilor psihice, cu încercările de filosofare, chiar în acea atmosferă de „dolce farniente” perpetuă a poetului. În analiza materialului metaforic, am concluzionat, de fiecare dată, prezența de câteva ori mai mare a elementului latin în tropi față de cel slav, în principal. Apoi, în prezența construcțiilor diferite, dar cunoscute până atunci, ale metaforelor substantivale, cu mențiunea că nu se privează de epitet niciuna din părțile structurii. Mai numeroase sunt metaforele apozitionale care pot mobiliza câteva versuri, structura lor amplă fiind asemănătoare cu cea a comparației, trop pe care V. Alecsandri l-a cultivat mai asiduu.

E de menționat că, în „*Pasteluri*”, V. Alecsandri apelează mai des la lexemul *amor*, față de *dragoste* sau *iubire* din „*Poezii*” sau retușează o metaforă nereușită cu alta, amplificând corpul tropului respectiv.

Concluzia generală a lucrării este că, indiferent de atitudinea autorilor, instinctivă sau deliberată, imaginația lor ia forme poetice mai ales cu lexeme de origine latină, lexeme care și-au dobândit această calitate prin practica limbajului curent, dar și prin talentul individual al creatorilor.

SURSE*

1. Alecsandri, Vasile, 1965, *Poezii*, I, Doine, Lăcrimioare, Suvenire, Mărgăritărele. Text stabilit și variante de G. C. Nicolescu și G. Rădulescu – Dulgheru. Studiu introductiv, note și comentarii de G. C. Nicolescu, Editura R.S.R., București. (V.A.)
2. Alecsandri, Vasile, 1978, *Opere*, III, Poezii populare. Text stabilit de Georgeta Rădulescu Dulgheru. Studiu introductiv, note și comentarii de Gheorghe Vrabie. Editura R.S.R., București.
3. Alecsandri, Vasile, 1974, *Proza*, IV, Text ales și stabilit de G. C. Nicolescu și Georgeta Rădulescu Dulgheru. Studiu introductiv, note și comentarii de G. C. Nicolescu, E.P.L., București.
4. Alecsandri, Vasile, 1933, *Pasteluri*, Ediție îngrijită de Ion Pillat, Editura Cartea Românească, București.
5. Arghezi, Tudor, 1959, *Versuri*. Cu o prefață de Mihai Beniuc, ESPLA, București.
6. Blaga, Lucian, 1995, *Opera poetică*, Cuvânt înainte de Eugen Simion, Prefață de George Gană, Ediție îngrijită de George Gană și Dorli Blaga, Humanitas, București.
7. Bolintineanu, Dimitrie, 2006, *Opere*, I. *Poezii*. Ediție îngrijită, cronologie, note, comentarii și bibliografie de Teodor Vârgolici, Prefață de Eugen Simion, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, univers enciclopedic, București. (D.B.)
8. Conachi C., 1963, *Scrieri alese*, E.P.L., București. (C.C.)
9. Coșbuc, George, 1958, *Poezii*, vol. I, E.P.L., București.
10. Eminescu, Mihai, 1958, *Poezii*, Ediție îngrijită de Perpessicius, ESPLA, București.
11. Rădulescu Heliade Ion, 1986, *Versuri*, Editura Minerva, București. (I.H.R.)

*În citarea exemplurilor s-a respectat ortografia ediției consultate.

BIBLIOGRAFIE

1. Aristotel, 1965, *Poetica*, Studiu introductiv, traducere și comentarii de D.M. Pippidi, Editura Academiei R.S.R., București.
2. Aristotel, 2004, *Retorica*, Ediție bilingvă. Traducere, studiu introductiv și index de Maria – Cristina Andrieș. Note și comentarii de Ștefan – Sebastian Maftעי, Editura IRI, București.
3. Benveniste, Émile, 2000, *Probleme de lingvistică generală*, vol. I, II, Editura Teora, București (Traducere în limba română de Lucia Magdalena Dumitru), cap. Structura limbii și structura societății, p. 75 – 86.
4. Dimitrie Bolintineanu interpretat de ...1974, Editura Eminescu, București (Prefață de D. Păcurariu).
5. Bouverot, Danielle, 1969, *Comparaison et métaphore*, în *Le français moderne*; XXXVII, nr. 2, p. 132 – 148; nr. 3, p. 221 – 239; nr. 4, p. 301 – 316.
6. Brâncus, Grigore, 1983, *Vocabularul autohton al limbii române*, E.Ș.E., București.
7. Brooke – Rose, Christine, 1958, *A Grammar of Metaphor*, Secker and Warburg, London.
8. Bulgăr, Gheorghe, 1963, *Comparația la Eminescu*, în *Limbă și literatură*, VII, p. 269 – 284.
9. Bulgăr, Gheorghe, 1966, *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
10. Bulgăr, Gheorghe, 1971, *Studii de stilistică și limbă literară*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
11. Carpov, Maria, 1981, *Studiu introductiv la Du Marsais, Despre tropi*, Editura Univers, București.
11. Cazacu B. et alii, 1969, *Limba și stilul operei lui Vasile Alecsandri*, în *Studii de istoria limbii române literare*, Sec. al XIX–lea, vol. 2, E.P.L., București, p. 163 – 221.
12. Călinescu, George, 1941, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Fundațiilor Regale, București.
13. Chivu, Gheorghe, 1973, *Metafora în opera scriitorilor romantici români*, în *Limba română* XXII, NR. 3, p. 217 – 239.
14. Chivu, Gheorghe, 1974, *Epitetul în opera scriitorilor romantici români*, în *Studii de limbă literară și filologie*, III, București, p. 9 – 46.
15. Chivu, Gheorghe, 1974, *Comparația în opera scriitorilor romantici români*, în *Limba română*, XXIII, nr. 4, p. 487 – 498.

16. Chivu, Gheorghe et alii, 2012, *Studii de istoria limbii române. Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIX–lea și al XX–lea*, Editura Academiei, București.
17. Ciopraga, Constantin, 1966, *Mihail Sadoveanu*, Editura Tineretului, București.
18. Constantinescu, Antonia, 1977, *Cuvînt înainte* la Pierre Fontanier, *Figurile limbajului*, Editura Univers, București, p. 5 – 9.
19. Corbea, Teodor, 2001, *Dictiones Latinae cum Valachica interpretatione*. Ediție de Alin Mihai Gherman, vol. I, studiu introductiv, note și text, Clusium, Cluj- Napoca.
20. Cornea, Paul, 1976, *Structuri tematice și retorico – stilistice în romantismul românesc, (1830 – 1870)* în vol. idem, Editura Academiei, București.
21. Cornea, Paul, 1980, *Ion Heliade Rădulescu*. Studiu, antologie, tabel cronologic și bibliografic de Paul Cornea, Editura Eminescu, București.
22. Coșeriu, Eugenio, 1995, *Introducere în lingvistică*, Editura Echinoc, Cluj.
23. Coteanu, Ion, 1973, *Stilistica funcțională a limbii române, stil, stilistică, limbaj*, Editura Academiei R.S.R., București.
24. Coteanu I., Sala M., 1987, *Etimologia și limba română*, Editura Academiei R.S.R., București.
25. Dascălu, Crișu, 1986, *Dialectica limbajului poetic*, Editura Facla, Timișoara.
26. Dimitrescu, Florica, Pamfil, Viorica et alii, 1978, *Istoria limbii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
27. Dragoș, Elena, 1981, *Structuri narrative la Liviu Rebreanu*, E.Ș.E., București.
28. Dragoș, Elena, 1989, *Metafore eminesciene. Între prediscursiv și discursiv*, în *Cercetări de lingvistică*, an XXXIV, nr. 2, p. 91 – 100.
29. Dragoș, Elena, 1993, *Ipostaze ale enunțării*, în *St. UBB, seria Philologia*, an XXXVIII, nr. 1 – 2, p. 153 – 164.
30. Drouhet, Charles, 1924, *Vasile Alecsandri și scriitorii francezi*, Cultura națională, București.
31. Dubois, Jacques et alii, 1974, *Retorică generală*, Editura Univers, București. (Introducere – Silviu Iosifescu. Traducere și note Antonia Constantinescu și Ileana Littera).
32. Dugneanu Paul, 1995, *Ion Heliade Rădulescu. Un Atlas al poeziei*, Editura Minerva, București.
33. Du Marsais, 1981, *Despre tropi*. Editura Univers, București (Traducere, studiu introductiv și aparat critic de Maria Carpov).
34. G. Esnault, 1925, *L'imagination populaire. Metaphores occidentales*, Presses Universitaires de France.
35. Florescu, Vasile, 1973, *Retorica și neoretorica. Geneză; Evoluție; Perspective*, Editura Academiei R.S.R., București.

36. Fontanier, Pierre, 1977, *Figurile limbajului*, Editura Univers, București (Traducere, prefață și note de Antonia Constantinescu).
37. Funeriu, I., 1980, *Versificația românească*, Editura Facla, Timișoara.
38. Goodman, N., 1967, *Language of Art*, Indianapolis.
39. Graur, Alexandru, 1963, *Etimologii românești*, Editura Academiei R.S.R., București.
40. Graur, Alexandru, 1972, *Lingvistica pe înțelesul tuturor*, Editura enciclopedică română, București.
41. Gruică, G., 2006, *Moda lingvistică 2007*. Norma, uzul și abuzul, Editura Paralela 45, Pitești.
42. Grupul μ (J. Dubois, F. Adeline, J.M. Klinkenberg, P. Minguet, F. Pire, H. Trinon), 1974, *Retorică generală*, Editura Univers, București (Introducere de Silviu Iosifescu. Traducere și note Antonia Constantinescu și Ileana Littera).
43. Guiraud, Pierre, 1970, *La stylistique*, Paris, P.U.F.
44. Halliday, M.A.K. and Matthiessen, Christian M.I.M., 1999, *Construing experience through meaning: a language based approach to cognition*, London, Cassell.
45. Hristea, Theodor, 1968, *Probleme de etimologie*, Editura Științifică, București.
46. Humboldt, Wilhelm von, 2008, *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*, Humanitas, București. (Versiune românească, introducere, notă asupra traducerii, tabel cronologic, bibliografie și indici de Eugen Munteanu).
47. Iordan, Iorgu, 1944, *Stilistica limbii române*, Institutul de Lingvistică Română, București.
48. Iordan, Iorgu, 1977, *Limba literară*. Ediție îngrijită și note de Pavel Țugui și Ion Trăistaru, Scrisul românesc, Craiova.
49. Irimia, Dumitru, 1979, *Limba poetică eminesciană*, Editura Junimea, Iași.
50. Ivănescu, George, 1956, *Limba poetică românească*, în *Limba și literatură*, II, p. 197 – 224.
51. Ivănescu, George, 2000, *Istoria limbii române*, ed. a II-a, Editura Junimea, Iași.
52. Jakobson, Roman, 1964, *Lingvistică și poetică. Aprecieri retrospective și considerații de perspectivă*, în *Probleme de stilistică*, Editura Științifică, București, p. 83 – 126.
53. * *1958, *La nouvelle rhétorique. Traité de l'argumentation* par Ch. Perelman et L. Olbrechts – Tyteca, Tome Premier, Presses Universitaires de France, 108 Boulevard Saint – Germain, Paris.
54. Lakoff, George and Johnson, Mark, 1980, *Metaphors we live by*, London, The University of Chicago Press.
55. * *1936, *Lettres Roumaines de la fin du XVI e et du début du XVII e siècle Tirées des Archives de Bistrița (Transylvanie)*. Publiés par Alexandru Rosetti, București.

56. Macrea, Dimitrie, 1961, *Probleme de lingvistică română*, Editura Științifică, București.
57. Mancaș, Mihaela, 1983, *Limba artistică românească în sec. al XIX-lea*, E.Ș.E., București.
58. Marcovici, Simeon, 1834, *Curs de retorică*, București, tipografia lui Eliad.
59. Marouzeau, Jean, 1950, *Précis de stylistique française*, Paris.
60. Mitu, Mihai, 2001, *Studii etimologice româno-slavă*, Institutul de Lingvistică Iorgu Iordan, Editura Univers Enciclopedic, București.
61. Morier, Henri, 1961, *Dictionnaire de poétique et rhétorique*, Paris.
62. Munteanu, Ștefan, 1972, *Stil și expresivitate poetică*, Editura Științifică, București.
63. Ortony, Andrew, 1980, *Metaphor: A multidisciplinary problem*, în A. Ortony, *Metaphor and Thought* (Cambridge: Cambridge University Press), p. 1 – 16.
64. Pană Dindelegan Gabriela (coord.) et alii, 2010, *Gramatica de bază a limbii române*, Univers Enciclopedic Gold, București.
65. Papu, Edgar, 1980, *Implicații ale Pastelurilor*, în Studii și articole despre opera lui Vasile Alecsandri (Ed. îngrijită, prefață și bibliografie de C. Ciuchindel), Editura Albatros, București, p. 81 – 95.
66. Parpală – Afana, Emilia, 1998a, *Introducere în stilistică*, Editura Paralela 45, Pitești.
67. Parpală – Afana, Emilia, 1998b, *Poetica. O introducere*, Fundația Scrisul românesc, Craiova.
68. Pavel, Toma, 1962, *Notes pour une description structural de la métaphore poétique*, în Cahiers de linguistique théorique et appliquée, vol. I, București, p. 185 – 207.
69. Perelman, C. et Olbrechts – Tyteca, L., 1958, *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*.
70. Piru, Alexandru, 1991, *Surîzătorul Alecsandri*, Editura Minerva, București.
71. Popescu, Florin, 1980, *Limba și stilul poeziei lui Vasile Alecsandri*, Editura Didactică și Pedagogică, 1980.
72. Popovici, Dumitru, 1935, *Ideologia literară a lui Ion Heliade Rădulescu*, Cartea românească, București.
73. Pușcariu, Sextil, 1976, *Limba română*, I, Privire generală, Prefață de G. Istrate. Note, bibliografie de Ilie Dan, Editura Minerva, București.
74. Roman, Ion, 1973, *Alecsandri. Orizonturi și repere*, Editura Albatros, București.
75. Rosetti, Al., Gheție, Ion, 1969, *Limba și stilul lui Ion Heliade Rădulescu*, SILRL, Secolul al XIX-lea, II, București, p. 7 – 37. Redactori responsabili: acad. Al. Rosetti și B. Cazacu, membru corespondent al Acad. R.S.R.
76. Sala, Marius, 1961, *Metafora reciprocă*, în Fonetica și dialectologie, III, p. 203 – 209.

77. Sasu, Aurel, 1976, *Retorica literară românească*, Editura Minerva, București.
78. Simion, Eugen, 1998, *Dimineața poezilor. Eseu despre începuturile poeziei române*, Editura Univers Enciclopedic, București (ed. a III-a).
79. Simion, Eugen, 2006, *Prefață, la Dimitrie Bolintineanu*, Opere I. Ediție îngrijită, cronologie, note, comentarii și bibliografie de Teodor Vârgolici, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic, București.
80. Slave, Elena, 1966, *Structura sintagmatică a expresiilor figurate*, în *Limbă și literatură*, vol. XI, p. 397 – 413.
81. * * *Studii și articole despre opera lui Vasile Alecsandri*, Editura Albatros, București, (Ediție îngrijită, prefață și bibliografie de C. Ciuchindel).
82. Șerban, Felicia, 1966, *Aspectul structural și gramatical al metaforei în opera lui Vasile Alecsandri*, în *Cercetări de lingvistică*, an XI, nr. 2, p. 299 – 308.
83. Tagliavini, Carlo, 1977, *Originile limbilor neolatine. Introducere în filologia romanică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București (Versiune românească îngrijită și coordonată de Alexandru Niculescu. Traducere: Anca Giurescu, Maria Cârstea – Romașcanu).
84. Teodorescu, Ecaterina și Alexandru, 1963, *Prefață la C. Conachi, Scrieri alese*, EPL, București. (Ediție, prefață, glosar și bibliografie de Ecat. și Alex. Teodoresan).
85. Todorov, Tzvetan, 1977, *Théorie du symbole*, Seuil, Paris.
86. Toma, Pavel, 1962, *Notes pour une description structurale de la métaphore poétique*, în *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, vol. II, p. 185-207.
87. Vârgolici, Teodor, 1972, *Opera lui Dimitrie Bolintineanu*, Editura Minerva, București.
88. Vianu, Tudor, 1957, *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, ESPLA, București.
89. Vianu, Tudor, 1968, *Studii de stilistică*, Editura Didactică și Pedagogică, București. (Ediție îngrijită cu studiu introductiv de Sorin Alexandrescu).
90. Wellek, R., Warren, A., 1967, *Teoria literaturii*, EPLU, București. (În românește de Rodica Tiniș. Studiu introductiv și note de Sorin Alexandrescu).
91. Wellek, Renè, 1970, *Conceptele criticii*, Editura Univers, București. (În românește de Rodica Tiniș. Studiu introductiv de Sorin Alexandrescu), cap. *Romantismul reexaminat*, p. 208 – 231.
92. Zaciu, Mircea, 1980, *Prezența lui Vasile Alecsandri*, în *Studii și articole despre opera lui Vasile Alecsandri*, Editura Albatros, București, p. 14 – 20. (Ediție îngrijită, prefață și bibliografie de C. Ciuchindel)
93. Zamfir, Mihai, 1976, *Retorica poeziei romantice românești*, în *Structuri tematice și retorico – stilistice în romantismul românesc (1830 – 1870)*, sub îngrijirea și cu un studiu introductiv de Paul Cornea, Editura Academiei R.S.R., București p. 147 – 178